

Азаркіна Є.В.

Одеський національний політехнічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИНИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Анотація

У статті розглядаються соціально-психологічні причини суїцидальної поведінки. Виділяються категорії суїцидентів, розглядаються типи суїцидальної поведінки у підлітків. Позначається необхідність вивчення форм суїциду.

Ключові слова: суїцидальна особистість, суїцидент, суїцидальна поведінка, самогубство, суїцидальну дію.

Azarkina E.V.

Odessa National Polytechnic University

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL CAUSES OF SUICIDAL BEHAVIOR

Summary

The article examines the socio-psychological causes of suicidal behavior. Distinguished category suicides are considered types of suicidal behavior in adolescents. Represented by the need to study the forms of suicide.

Keywords: suicidal person, suicides, suicidal behavior, suicide, suicidal action.

УДК 373.5.091.21:331.548(477)

ДОСВІД ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Атрошенко Т.Ю.

Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

У статті розглядається досвід допрофільної підготовки учнів у загальноосвітній школі. Уточнюється зміст понять “диференціація навчання”, “профільне навчання”, “допрофільна підготовка”. Розглянуто погляди науковців щодо структурних елементів допрофільної підготовки учнів у загальноосвітній школі та напрямків професійної орієнтації.

Ключові слова: допрофільна підготовка, профільне навчання, диференціація навчання, загальноосвітня школа.

Постановка проблеми. Нинішній час освічений покоління. Проблема вибору підлітками своєї життєвої позиції, яка постає перед вчителями та науковцями, отримує відображення у інноваційних методологічних розробках системи допрофільної підготовки. Проте **відкритими залишаються питання** формування теоретичних засад і технології її практичної реалізації у вітчизняній школі. Теорія і практика допрофільної підготовки характеризується невідповідністю соціальному замовленню на формування в особистості готовності до оволодіння майбутньою професією.

Аналіз досліджень і публікацій. Деякими аспектами проблеми допрофільної підготовки займалися Л. Бобровська, Н. Ладнушкіна, А. Жафяров, О. Саприкіна; зміст її аналізували Е. Мороз, Л. Москальова, І. Артюхова, О. Петунін, Л. Серебренников та інші дослідники.

Мета статті. Формулювання мети полягає в осмисленні значення досвіду допрофільної підготовки учнів у загальноосвітній школі. Об’єкт дослідження – соціально-виховний процес у закладах освіти, предмет – досвід допрофільної підготовки учнів у загальноосвітній школі. Методологія дослідження полягає у аналізі та узагальненні психолого-педагогічних джерел з проблеми допрофільної підготовки учнів, який надасть можливість глибше зрозуміти зміст та завдання підготовки до вибору майбутньої професії в межах детального розгляду навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. Досвід допрофільної підготовки в Україні простежується ще з 1987

року з уведенням навчального предмета “Основи виробництва. Вибір професії” для учнів 7-8 класів. Метою цього курсу стала допомога учням у виборі профілю професійної підготовки [1, с. 57]. Проте перш ніж визначити роль допрофільної підготовки у виборі життєвого шляху, слід розглянути більш загальні поняття – “диференціація навчання”, “профільне навчання”. Диференціація є системою навчання, при якій кожен учень оволодіває певним мінімумом загальноосвітньої підготовки та отримує можливість приділяти більше уваги тим напрямкам, які найбільшою мірою відповідають його здібностям [2, с. 17]. В основній школі переважає рівнева диференціація, у старших класах – профільна. “Профіль навчання” звужує межі вибору учнем майбутньої професії, скеровуючи його на певну галузь праці. Проте в підлітковому віці ще не сформоване вміння співвідносити свої схильності й можливості з вимогами професії. Ефективне розв’язання цих проблем здійснюється за допомогою введення у навчальний процес системи допрофільної підготовки.

Допрофільна підготовка – це система психологічної, педагогічної, інформаційної й організаційної діяльності, яка сприяє самовизначенню учнів відносно профілів подальшого навчання і сфери майбутньої професійної діяльності [3, с. 120]. Метою такої підготовки є орієнтація учнів на вибір профілю навчання, а реалізація її відбувається у 8-9 класах.

Основним об’єктом педагогічної роботи на етапі допрофільної підготовки повинні стати інтереси, схильності та здібності учнів основної школи, а результатом – фіксація інтересу у відношенні продо-

вження навчання (вибір профілю) та попереднього професійного інтересу (визначення умовного сегмента ринку праці, на якому передбачається себе реалізувати).

Практичний психолог О. Костенко зазначає, що професійне самовизначення поділяється на декілька етапів, тривалість яких може змінюватися [4, с. 3]. Перший етап – дитяча гра, у якій дитина “приміряє” на себе різноманітні професійні ролі та “програє” окремі елементи пов’язаної з ними поведінки. Другий етап – підліткова фантазія, коли підліток бачить себе у мріях представником тієї чи іншої привабливої для нього професії. Третій етап – попередній вибір професії – характеризується виокремленням і оцінкою різних видів діяльності. Четвертий етап – власне вибір професії, що полягає у практичному ухваленні рішення і включає два головні компоненти: визначення рівня кваліфікації майбутньої праці, обсягу і тривалості необхідної підготовки до цього; вибір конкретної спеціальності.

На основі потреб, пов’язаних із характером суспільних відносин, у особистості виникають мотиви вибору професії. Значна кількість випускників обирає для вступу навчальний заклад і майбутню професію або за престижністю, або за “компанією” з друзями, або за спроможністю чи рішенням батьків, які спираються на свої власні невтілені в житті мрії чи орієнтуються на своє особисте бачення успішності представника певної професії [5, с. 67]. При цьому в більшості своїй випускники не керуються знаннями про власні характерологічні, інтелектуальні, творчі здібності і задатки та психологічні особливості й не замислюються над їх відповідністю обраному виду діяльності.

Наразі випускники не враховують вимоги професії до особистості, не беруть до уваги інформацію про збалансованість вакансій і потреб на ринку праці та перспективу працевлаштування в майбутньому. Тому роль зваженого, осмисленого, побудованого на знаннях про себе, майбутню професію та вимоги ринку праці первинного професійного самовизначення випускника в наш час значно зросла. І чим більш виваженим, обґрунтованим, а не “стихийним” буде самовизначення, тим більша ймовірність того, що у випускників не буде гірких розчарувань, даремно витраченого часу, невинуватих сподівань у професійній самореалізації, а держава отримає спеціаліста – справжнього професіонала.

Важливість запровадження допрофільної підготовки учнів обумовила необхідність створення “Методичних рекомендацій упровадження допрофільної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів” [6], які спрямовані саме на допомогу вчителям, соціальним педагогам, психологам та керівним органам управління освітою України в організації та налагодженні функціонування системи допрофільної підготовки у школі.

Відповідно до них допрофільна підготовка у 8-9 кл. здійснюється за тими ж напрямками та профілями, що й профільне навчання в 10-11 кл., а саме: природничо-математичний (фізико-математичний, математичний, фізико-хімічний, фізичний, агро-хімічний, біолого-фізичний, біолого-хімічний, біолого-географічний, біотехнологічний, хіміко-технологічний, екологічний); суспільно-гуманітарний (історичний, філософський, правовий, економічний); філологічний (української та іноземної філології, історико-філологічний); технологічний (технологічний, інформаційно-технологічний); художньо-естетичний (художньо-естетичний); спортивний (спортивний).

Крім цих профілів, загальноосвітні навчальні заклади на власний розсуд можуть вводити навчальні

плани з іншими профілями. Зміст та кількість годин допрофільної підготовки визначається навчальним закладом згідно з потребами учнів та в межах допустимого навантаження на учня.

У “Методичних рекомендаціях” виділено принципи допрофільної підготовки учнів 8-9 класів, основними з яких ми вважаємо такі: варіативність і свобода вибору учнями курсів за вибором; поглиблення і розширення змісту освіти; забезпечення умов для самореалізації і усвідомлення старшими підлітками своєї індивідуальності; активність школярів (самовизначення щодо майбутнього профілю навчання відбуватиметься через конкретні проби евристичного характеру); відкритість системи допрофільної підготовки (проведення атестації і комплектування профільних класів незалежними експертами). Дані принципи знаходять свою реалізацію у складових допрофільної підготовки, а саме курсах за вибором, інформаційній роботі, профільній орієнтації.

На етапі допрофільної підготовки спостерігається велика розбіжність уподобань і гнучкість інтересів учнів щодо навчальних предметів. Щоб запобігти стихійній диференціації навчання на цьому етапі, як зауважує Л. Липова, треба допомогти учням визначитися хоча б за галузями знань, встановити їхні домінуючі інтереси. З цією метою й організують курси за вибором, попередньо проводять діагностичне опитування, експертний аналіз навчальної і позаурочної діяльності школярів, індивідуальні бесіди з учнями щодо їхніх профільних і професійних планів [7, с. 59].

Отже, основною метою курсів за вибором є сприяння самовизначенню школяра щодо профілю навчання. На нашу думку, головною вимогою до таких курсів є оригінальність змісту (він не повинен повторювати зміст основних предметів, має містити цікавий пізнавальний і розвивальний матеріал та матеріал, що виходить за рамки навчальної програми).

Курси за вибором поділяються на предметні та міжпредметні. Предметні курси спрямовані на поглиблене вивчення предметних тем. Міжпредметні – допомагають зорієнтуватися у різноманітті професій та знайомлять зі специфікою різних видів діяльності.

Засвоєння навчальної інформації відбувається більш ефективно у випадку використання неординарних форм навчання (різні типи сучасних уроків: “урок – брей-ринг”, “урок-аукціон”, “урок-суд”), застосування інтерактивних методів, які стимулюють до активної діяльності [8].

Ефективною може бути ігрова діяльність. У системі допрофільної підготовки педагогічна цінність ігрових технологій зумовлена тим, що у процесі ігрової діяльності учні непомітно для себе, часто мимовільно, навчаються різних видів діяльності. До інтерактивних методів навчальної діяльності також відносяться і змістовні дискусії, диспути, експертно-навчальна діяльність. Такі методи сприяють розвиткові уяви учнів, легшому і швидшому усвідомленню ними нового змісту, вияву ініціативи в розв’язанні поставлених завдань. Учителю їх застосування дає змогу виявити типологічні групи учнів щодо рівнів засвоєння змісту навчання та з’ясувати їх інтереси.

Важливим елементом інформування батьків та школярів щодо можливостей освітньої мережі є інформаційна робота, що передбачає розроблення “освітньої карти” та інформаційних носіїв (сайти, буклети, листівки, газети тощо) [9]. “Освітня карта” – це інформаційний продукт, який створюється з метою більш повного інформування школярів осно-

вної школи про освітні можливості району, міста, області. Це може бути карта міста, куди занесені всі заклади, які здійснюють допрофільну підготовку, та стисла інформація про них. Карта може бути оформлена у вигляді буклета, плаката, виконана на електронних носіях тощо.

Також важливо звернути увагу на таку складову допрофільної підготовки, як профільна орієнтація. Вона полягає у наданні психолого-педагогічної допомоги школярам у здійсненні вибору профілю навчання та створенні умов для готовності підлітків до професійного, соціального і культурного самовизначення в цілому. Як зазначено в Методичних рекомендаціях [6], підготовка учнів до вибору профілю навчання здійснюється в три етапи: пропедевтичний (7 клас) – з'ясування освітніх запитів учнів (діагностика освітнього запиту учнів, мотивів подальшого вибору, інтересів і схильностей); основний (8 клас) – навчання способів вибору профілю, виявлення основних проблем у виборі, психолого-педагогічна діагностика щодо нахилу до того чи іншого напрямку освітньої діяльності в умовах профільного навчання; завершальний (9 клас) – виявлення відповідності між можливостями школяра і вимогами обраного профілю навчання, оцінка готовності школяра до здійснення вибору профілю навчання у старшій школі, самооцінка учнем зробленого вибору.

П. Замаскіною було розроблено концептуально-дидактичну модель допрофільної підготовки школярів, шляхи й умови профільного самовизначення учнів основної школи [10]. Дослідник також розглядає стадії підготовки учнів до вибору профілю навчання, проте визначає більш ранній її початок. Зокрема, виділено три стадії: ознайомчо-розвивальну (початкова школа), аналітично-діагностичну (5-6 кл.), орієнтаційно-прогностичну (7 кл.).

Основне завдання, яке стоїть перед навчальним закладом, – виховати людину, конкурентоспроможну на світовому ринку, яка зможе самостійно приймати рішення й матиме високорозвинене почуття відповідальності перед суспільством. Тут важливим компонентом діяльності соціального педагога постає профорієнтаційна робота. Як зауважує В. Ткаченко, загальна мета профорієнтації – сформулювати в учнів усвідомлене фахове самовизначення на основі узго-

дженості особистих і суспільних інтересів у підготовці кадрів, тобто досягнення певного оптимального професійного самовизначення й потреби суспільства в кадрах [11, с. 92]. Т. Водолазська продовжує, що якщо почати проводити системну профорієнтаційну роботу в основній школі, то до моменту переходу в старшу школу і вибору профілю для продовження освіти в учня вже будуть сформовані стійкі професійні вподобання [12, с. 10].

Т. Ремех визначає напрямки професійної орієнтації. Професійна орієнтація здійснюється у таких напрямках: професійна інформація, професійна консультація, професійний відбір, професійна адаптація [13, с. 18]. В. Ткаченко доповнює цей перелік професійною просвітою, розвитком інтересів і схильностей учнів, предметно-практичною діяльністю, навчальною діяльністю, діяльністю, спрямованою на засвоєння норм людських стосунків у виробничому колективі [11, с. 93-94], а Н. Побірченко – професійним добром [14, с. 110]. Т. Водолазська наголошує на професійній діагностиці [12, с. 11].

Проте наголошуємо на тому, що допрофільне навчання не обов'язково вплине на остаточний вибір учнями роду занять у дорослому житті. Для дітей характерно змінювати свої плани, тому після закінчення допрофільної підготовки, на переконання О. Шумейко, доцільно проводити повторне анкетування та профконсультації для дев'ятикласників з метою надати їм більше можливостей для самоаналізу. Результатом може бути те, що учні виберуть “універсальний” рівень, який не дає переваги окремим предметам. Це обумовлено і невизначеністю, які професії будуть потрібні [15].

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином, зміст навчання повинен бути зорієнтованим на розвиток розуму, самостійності, творчих здібностей, на забезпечення профільного, а далі професійного самовизначення особистості, створення умов для її самореалізації. Досвід допрофільної підготовки вказує на те, що саме вона через набуття життєво важливих знань та вмій допоможе дитині орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти. Перспективою дослідження є аналіз сучасних технологій допрофільної підготовки в основній школі.

Список літератури:

1. Концепція профільного навчання у старшій школі (Нова редакція) // Інформ. збірник МОН України. – 2009. – № 28-29. – С. 57-64.
2. Фирсов В.В. Состояние и перспективы факультативных занятий по математике : пособие для учителей / под ред. М.П. Кашина / В.В. Фирсов, О.А. Боковнев, С.И. Шварцбург – М. : Просвещение, 1977. – 178 с.
3. Новожилова Н. Курсы по выбору / Н. Новожилова, М. Фирсова // Народное образование. – 2004. – № 2. – С. 120-129.
4. Костенко О. Супровід допрофільної підготовки та профільного навчання / Ольга Костенко // Психолог. – 2010. – № 14. – С. 3-6.
5. Глушко О. Психологічний супровід допрофільної підготовки і профільного навчання учнів гімназії / О. Глушко // Рідна школа. – 2011. – № 1-2. – С. 80.
6. Методичні рекомендації упровадження допрофільної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів : [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://coolschool1.at.ua/news/2008-08-18-93>
7. Липова Л. Диференціація як провідний принцип допрофільної підготовки учнів основної школи / Л. Липова, М. Войцехівський, П. Замаскіна // Рідна школа. – 2011. – № 1-2. – С. 56-60.
8. Терещенко М.Е. Психолого-педагогічний супровід допрофільної підготовки : [електронний ресурс]. – Режим доступу : ipro.org.ua/files/методична_робота_Порадник_методиста/100809
9. Завдання щодо профільного навчання у 2008-2010 роках : [електронний ресурс]. – Режим доступу : oipopp.ed-sp.net/metod/564/564_1.doc
10. Замаскіна П.І. Концептуально-дидактична модель профільного самовизначення учнів : [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eprints.zu.edu.ua/4606/1/vip_53_22.pdf
11. Ткаченко В. Концептуальна модель профорієнтаційної роботи в школі / В. Ткаченко // Завуч. Профільне навчання. – 2004. – № 16. – С. 92-96.
12. Водолазська Т.В. Підготовка учня до обґрунтованого вибору професії / Т.В. Водолазська // Психолого-педагогічний супровід профілізації освіти: теорія і практика / за ред. В.Ф. Моргуна. – Полтава : ПОІППО ім. М.В. Остроградського, 2008. – С. 9-11.

13. Ремех Т. Професійне самовизначення підлітків / Т. Ремех, Л. Ляхоцька, І. Цушко // Психолог. – 2005. – № 12. – С. 17-22.
14. Побірченко Н.А. Профорієнтація в школі: нові освітні позиції і програми / Н.А. Побірченко // Позакласний час. – 2010. – № 8. – С. 110-112.
15. Шумейко О. Допрофільна підготовка учнів : [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-255BB229AE936>

Атрошенко Т.Ю.

Учебно-научный институт социально-педагогического и художественного образования
Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого

ОПЫТ ПРЕДПРОФИЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧЕНИКОВ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация

В статье рассматривается опыт предпрофильной подготовки учащихся в общеобразовательной школе. Уточняется содержание понятий “дифференциация обучения”, “профильное обучение”, “предпрофильная подготовка”. Рассмотрены взгляды ученых о структурных элементах предпрофильной подготовки учащихся в общеобразовательной школе и направлениях профессиональной ориентации.

Ключевые слова: предпрофильная подготовка, профильное обучение, дифференциация обучения, общеобразовательная школа.

Atroshenko T.Y.

Institute of Social Pedagogical and Art Education
Melitopol Bogdan Khmelnytsky State Pedagogical University

EXPERIENCE OF PRESSPROFILE PREPARATION OF PUPILS IN SECONDARY SCHOOL

Summary

The article reviews the experience of pressprofil preparation of pupils in secondary school. The meaning of concepts such as “differentiation education”, “profile education”, “pressprofile preparation” is clarified. The views of scholars is considered to the structural elements of pressprofile preparation and directions of professional career guidance of pupils in secondary school.

Keywords: pressprofile preparation, profile education, differentiation education, secondary school.

УДК 374.7-21.68: 373.5

СТРУКТУРА, ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ РЕГІОНАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Бирка М.Ф.

Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області

У статті проаналізовано структуру та вивчено управління регіональною складовою системою післядипломної педагогічної освіти. Визначено основні напрями та завдання для кожного рівня її організації з проблеми професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін.

Ключові слова: післядипломна освіта, регіональна складова, структура та управління, професійний розвиток, вчителі природничо-математичних дисциплін, методична робота.

Постановка проблеми. Інноваційний характер сучасного розвитку післядипломної освіти України з одного боку, визначає важливість та необхідність підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, модернізацію форм науково-методичної роботи, забезпечення варіативності у змісті, формах, методах та технологіях професійного розвитку вчителів. З іншого боку, актуалізується потреба у впровадженні наукових ідей у педагогічну практику, тобто у забезпеченні взаємозв'язку між сучасною теорією та практикою. Означені завдання системи післядипломної педаго-

гічної освіти практично реалізуються її регіональною складовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні основи функціонування системи післядипломної педагогічної освіти аналізуються у працях Н.Абашкіної, Н. Бібік, А. Зубка, І. Зязюна, В. Кременя, С. Крисюка, А. Кузьмінського, Н. Кузьміної, А. Маркової, В. Маслової, Н. Нічкало, В. Олійника, О. Пометун, Н. Протасової, В. Пуцова, Т. Суценко, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоевої, Т. Сорочан. Зокрема науковцями обґрунтовано теоретичні засади професійного та особистісного розвитку педа-